

ДИДАКТИКА ТА МЕТОДИКА

УДК 378.018.8:373.2.011.3–051

Оксана Авраменко

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДО СУПРОВОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ
НА МАТЕРІАЛАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РАНЬОГО ДИТИНСТВА»**

Статтю присвячено розгляду проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до здійснення педагогічного супроводу соціалізації особистості у ранньому дитинстві. Автором розкрито особливості педагогічного супроводу ефективної соціалізації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти. Запропоновано запровадження нового розділу «Особливості соціалізації дітей раннього віку» в навчальну дисципліну «Психолого-педагогічні засади раннього дитинства» з метою надання студентам можливості уточнити і систематизувати знання і уявлення про сутність процесу соціалізації особистості на етапі раннього дитинства, що дозволяє усвідомити складний процес входження особистості дитини в соціум.

Ключові слова: *ранній вік, соціалізація особистості, педагогічний супровід, дошкільне дитинство, світ дитинства, об'єкт і суб'єкт соціалізації.*

The article is dedicated to consideration of the problem of future specialists of preschool education training as professional-and-creative individuals, specialists of innovative type for implementation of pedagogical support of individual socialization in early childhood. The author reveals the features of pedagogical support of the early age children socialization in a pre-school educational establishment and defines the tasks of effective socialization of children in early childhood: 1) to promote adaptation of the child to living conditions, to introduce the child into the world of human relationships, to form openness in children to the world of people; 2) to contribute to the dynamics and development of self-awareness, which will allow the child to change conception about himself and attitude to himself in the process of life, to form readiness to take social information, to train skills of social behaviour; 3) to form subjective life position in a child.

It was offered to start a new section «Features of early age children socialization» in the educational discipline «Psychological-and-pedagogical principles of early childhood» in order to provide students with the opportunity to specify and systematize knowledge and notions about the essence of the

process of individual socialization at an early stage of childhood, which allows to form a steady interest in the problems of early childhood; to help in professional formation of future educators, to give knowledge of the content and procedural nature, mechanisms and factors of individual socialization at the early stage of childhood; to form stable professional motivation for the implementation of pedagogical support for the preschool child's socialization and abilities to take into account individual features of the child of early age and specifics of children's community; to develop pedagogical abilities and skills in students that allow build harmonious relationship creatively with the child and the children's community.

Keywords: *early age, individual socialization, pedagogical support, preschool childhood, world of childhood, object and subject of socialization.*

Модернізація системи освіти в умовах культурного і духовного відродження суспільства потребує звернення до питань забезпечення можливостей для розвитку та самовдосконалення особистості. Державна програма «Діти України», «Національна стратегія розвитку освіти України у 2013–2021 роках», Закон України «Про дошкільну освіту», «Державна цільова програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р.», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, зміна освітянської парадигми, масштабність та гострота соціальних, економічних, культурних проблем потребують піднесення пріоритету дошкільної освіти, формування в суспільстві розуміння важливості ранніх етапів життя людини як найвідповідальнішого періоду її соціального становлення, що передбачає відповідні зміни у професійно-педагогічній підготовці педагогів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Вітчизняними ученими розглядаються питання щодо підготовки фахівців дошкільної освіти (Л. Артемова, О. Богініч, А. Богуш, Г. Беленька, І. Дичківська, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Лисенко, І. Луценко, Г. Підкурманна, Т. Поніманська, Г. Сухорукова), професійної підготовки майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку (Г. Корінна, І. Рогальська-Яблонська, Н. Сайко).

Водночас спеціальної розробки потребує педагогічна стратегія розвитку інноваційної спрямованості особистості дошкільного педагога, який володіє методологією нових підходів до дитинства, до специфіки соціалізації дітей дошкільного віку в сучасному соціумі, спроможного здійснювати педагогічний супровід соціалізації дітей раннього віку.

Мета статті – розкрити особливості педагогічного супроводу соціалізації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти та необхідність включення нового розділу «Особливості соціалізації дітей раннього віку» в навчальну дисципліну «Психолого-педагогічні засади раннього дитинства», який є визначальним у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до соціалізації дошкільників.

Сучасні наукові дослідження переконливо свідчать, що для системи вищої освіти пріоритетом стає підготовка фахівця, що базується на формуванні у нього світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості. А орієнтація сучасної вищої освіти на формування професійно-творчої особистості, фахівця інноваційного типу, який здатний реалізувати освітні стандарти, впроваджувати нові освітні технології, вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки в умовах вищих навчальних закладів, оновлення змісту фахової підготовки педагогів, знаходження доцільних засобів, методів та форм його реалізації [9, с. 33].

Якість підготовки спеціалістів в умовах сучасного вищого навчального закладу визначається низкою зовнішніх і внутрішніх чинників, а саме: вимогами Болонської угоди до якості освіти; атестаційними та акредитаційними вимогами; вимогами споживачів освітніх послуг; застосуванням систем менеджменту якості в галузі освіти; політикою держави у справі широкого запровадження ринкових механізмів в освіті; збільшуваними вимогами персоналу вищого навчального закладу до якості організації освітнього процесу [8, с. 24].

Професійна підготовка є процесом активного засвоєння студентами знань, умінь і навичок відповідного напрямку, а також це система різноманітних заходів, зорієнтованих на особистісний розвиток студента, де результатом виступає готовність до виконання своїх професійних обов'язків. У процесі підготовки студентів у вищій школі, як зазначає В. Кремінь, «слід навчити людину використовувати здобуті знання у своїй практичній діяльності – професійній, громадсько-політичній тощо» [4, с. 7]. «Для молоді навчання – її основний вид трудової діяльності, коли формується потреба оволодівати вміннями самостійно вдосконалювати і, як визначено стратегією освіти, робити це так, щоб було цікаво розвиватися далі відповідно до своїх потреб», – стверджував В. Кузь [7, с. 33]. На думку вченого, в умовах переорієнтації системи сучасної освіти саме на формування соціально адаптованої особистості, здатної не тільки тиражувати й копіювати здобуті знання, але творити й розвивати нові, – особистості, спроможної інтенсивно саморозвиватися, готової не тільки брати активну участь у житті суспільства, але й змінювати його, – цілком імовірно, що така система освіти може стати основою суспільства, яке перебуває ще на етапі становлення і розвитку [7, с. 34].

Дошкільна освіта є органічною складовою системи освіти України та забезпечує гармонійний і всебічний розвиток особистості на етапі дошкільного дитинства. В законі «Про освіту» вказано, що «дошкільна освіта і виховання здійснюються у сім'ї, дошкільних навчальних закладах у взаємодії з сім'єю і мають на меті забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їхнього всебічного розвитку, набуття життєвого досвіду, вироблення умінь, навичок, необхідних для подальшого навчання» [1].

Законом України «Про дошкільну освіту» регламентовано наступні аспекти функціонування системи дошкільної освіти: забезпечення права дитини на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти; забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку системи дошкільної освіти; визначення змісту дошкільної освіти; визначення органів управління дошкільною освітою та їх повноважень; формування прав і обов'язків учасників навчально-виховного процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про дошкільну освіту; створення умов для благодійної діяльності у сфері дошкільної освіти [2].

Відтак, перед педагогами закладів дошкільної освіти, згідно законом України «Про дошкільну освіту», постає завдання: сформувати фізично здорову, гармонійно розвинену особистість з високими морально-етичними якостями, розвивати її здібності, нахили, інтереси, здійснювати педагогічний супровід дитини. Саме дошкільна освіта забезпечує різнобічний розвиток дитини дошкільного віку, враховуючи її задатки, нахили, здібності, індивідуальні, психічні та фізичні особливості, сприяє формуванню моральних норм, життєвого соціального досвіду. Дошкільна освіта виступає первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні [2].

Саме в закладі дошкільної освіти створюються відповідні умови для задоволення потреб громадян відповідної території у здобутті дошкільної освіти; створюються безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог; норми безпечної поведінки; здійснюється соціально-педагогічний патронаж. Окрім того, працівники дошкільного навчального закладу тісно взаємодіють із сім'єю, а отже, є осередком поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку, знання щодо процесів соціалізації дітей раннього віку.

Дошкільний навчальний заклад у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», іншими законодавчими актами, актами Президента України, Кабінету Міністрів, наказами МОН, інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, «Положенням про дошкільний навчальний заклад» та власним статутом [3, с. 43].

Таким чином, заклади дошкільної освіти – це заклади, де відбувається реалізація прав дитини на здобуття дошкільної освіти, покликані забезпечити адекватний процес соціалізації та процес статево-рольової соціалізації дітей дошкільного віку, без чого неможливий гармонійний та повноцінний розвиток особистості дитини.

Відповідно до сучасних вимог суспільства, педагог закладу дошкільної освіти має бути обізнаним з питаннями вікових особливостей

дітей різних за віком загалом та дошкільного віку зокрема, організацією життя, соціальною ситуацією розвитку та становлення особистості дитини, мати практичні навички щодо організації роботи з батьками вихованців, мати знання та вміння орієнтуватися у процесах соціалізації дошкільників.

Слушною є думка І. Рогальської-Яблонської, яка наголошувала, що «соціалізація особистості у дошкільному дитинстві – це важлива соціально-педагогічна проблема, від вирішення якої залежить усвідомлення дитиною себе як особистості, своєї самоцінності та цінності інших людей, розвиток у дітей уміння адекватно орієнтуватися у доступному суспільному довкіллі, уміння виражати почуття і ставлення до соціального світу відповідно до культурних традицій суспільства» [10, с. 10].

Аналізуючи сутність досліджуваного питання, І. Рогальська-Яблонська пропонує розглядати соціалізацію як взаємопов'язаний процес соціалізації-індивідуалізації дитини дошкільного віку, який, з одного боку, містить засвоєння соціокультурного досвіду у вигляді правил, норм, способів поведінки, еталонів дії і взаємодії людей у соціумі, а з іншого – процес розвитку сутнісного «Я» дитини, її індивідуальності та неповторності, певної автономності та незалежності від соціуму, водночас здатної гармонійно та ефективно адаптуватися до нових умов соціального середовища, що перебуває у стані постійних змін. Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві розглядається як процес становлення дитячої особистості у її взаємодії з соціальним світом, на основі порівневого входження дитини у систему соціальних зв'язків, освоєння соціокультурного досвіду через її суб'єктивне пізнання суспільного довілля та конструювання образу соціального світу [10, с. 286].

Соціалізація дітей дошкільного віку – складний і багатогранний процес, який потребує цілеспрямованої роботи. Її успішність залежить від усвідомлення дорослими (педагогами, батьками) важливості адаптації дитини до соціуму, знання шляхів її реалізації та умов, що сприяють соціальному розвитку дитини.

В умовах сучасного закладу дошкільної освіти взаємодія дошкільника з дорослим під час навчальної діяльності недостатньо розвинена, що на практиці призводить до монологу дорослого, який подає дітям знання в «готовому» вигляді. Такий спосіб роботи не сприяє розвитку самостійних дій дітей, гальмує оволодіння ними довколишнім світом [6].

Аналіз анкет вихователів та спостереження за організацією педагогічного процесу в групах раннього віку ЗДО дозволяють дійти висновку щодо відсутності у педагогів чітких уявлень про соціалізацію особистості у ранньому дитинстві, про їхню неспроможність самостійно діагностувати соціальний розвиток дошкільника та забезпечити гармонійну соціалізацію дітей раннього віку. Водночас, спеціальні

дослідження, проведені з метою виявлення особливостей ставлення практичних працівників до соціалізації дошкільника, дозволили зафіксувати потребу вихователів у їхньому ознайомленні із сучасними проблемами соціалізації дітей раннього віку. Відтак, потреба у спеціалістах, які покликані забезпечити педагогічний супровід соціалізації особистості, є сьогодні надзвичайно актуальною.

Першочерговим завданням є підвищення професійної майстерності педагогів, їхнього уміння здійснювати індивідуальний підхід до дітей, який передбачає: системне вивчення кожного вихованця; підбір найбільш ефективних методів і прийомів виховного впливу; визначення «зони найближчого розвитку» кожного вихованця; комплектування програм індивідуального розвитку; підбір навчальних завдань різного ступеня складності; виготовлення дидактичних посібників, що враховують інтереси та можливості кожної дитини; аналіз отриманих даних з метою прогнозування стратегії подальшого розвитку малюків [5].

У цьому напрямі заслуговує на увагу дисертаційна робота Н. Сайко, присвячена професійно-педагогічній підготовці майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку. Автором введено до програми з курсу «Педагогіка загальна і дошкільна» розділ «Соціалізація дошкільника», зміст якого містить блок теоретичних тем і практичних завдань, спрямованих на усвідомлення студентами суспільної значимості проблеми соціалізації особистості; впроваджено питання, що стосуються проблеми соціалізації дітей дошкільного віку у зміст таких дисциплін «Методика розвитку мовлення з практикумом виразного читання», «Основи природознавства і ознайомлення дітей з природою», що сприяє спрямованості студентів на здійснення процесу соціалізації [12].

Ми віддаємо належне обсягу і змісту удосконалення роботи з підготовки майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку, здійснене Н. Сайко, але вважаємо, що підготовка сучасного фахівця до педагогічного супроводу соціалізації дитини раннього віку потребує розробки та включення у педагогічний процес факультетів дошкільної освіти розділу «Особливості соціалізації дітей раннього віку» в навчальну дисципліну «Психолого-педагогічні засади раннього дитинства».

Як визначено Базовим компонентом дошкільної освіти (2012 р.) фахівці практичної дошкільної галузі зобов'язані забезпечити психолого-педагогічний супровід розвитку дитини у дошкільні роки. Ми абсолютно погоджуємося з Н. Гавриш у тому, що «завдання забезпечити особистісну зрілість, повноцінний розвиток дошкільника неможливо ефективно реалізувати при нинішньому стані вітчизняної дошкільної освіти».

У майбутніх вихователів має бути сформоване цілісне уявлення про дитину як суб'єкт і об'єкт соціалізації, про дитячу субкультуру як важливий фактор процесу соціалізації, знання з технології педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві та знань,

умінь, навичок з методики ознайомлення дітей із суспільним довкіллям. Аналіз цілей соціалізації дошкільника через призму специфіки педагогічного супроводу дозволяють згрупувати можливості соціалізації у завдання, що умовно задають окремі цільові напрями: 1) сприяння адаптації дитини до умов життєдіяльності, введення дитини у світ людських стосунків, формування у дітей відкритості до світу людей; 2) сприяння динаміці і розвитку самоусвідомлення, що дозволить дитині змінювати уявлення про себе і ставлення до себе у процесі життєдіяльності, формування готовності до сприймання соціальної інформації, виховання навичок соціальної поведінки; 3) формування у дитини суб'єктивної життєвої позиції, допомога у самореалізації. Показником ефективності пропонованого супроводу є позитивні зміни у рівнях соціалізації дітей, її результат – збільшення кількості дітей із високим рівнем – гармонійної соціалізації [11].

Усе це разом спонукало нас до впровадження розділу, що стосується проблеми соціалізації дітей раннього віку у зміст курсу «Психолого-педагогічні засади раннього дитинства».

Цей розділ «Особливості соціалізації дітей раннього віку» має на меті надання студентам можливості уточнити і систематизувати знання і уявлення про сутність процесу соціалізації особистості на етапі раннього дитинства, що дозволяє усвідомити складний процес входження особистості дитини в соціум та оволодіти сучасними ефективними методами і прийомами, що сприяють розвитку когнітивної, емоційної і поведінкової сфер дитини при її ознайомленні із суспільним довкіллям.

Загальними завданнями розділу «Особливості соціалізації дітей раннього віку» виступили: формування стійкого інтересу до проблем раннього дитинства; сприяння професійного становлення майбутніх вихователів, озброєння їх знаннями змістової і процесуальної сутності, механізмів і факторів соціалізації особистості на етапі раннього дитинства; формування стійкої професійної мотивації до реалізації педагогічного супроводу соціалізації дошкільника та уміннями урахувати індивідуальні особливості дитини раннього віку і специфіку дитячого співтовариства; вироблення у студентів педагогічних умінь та навичок, що дозволяють творчо будувати гармонійні взаємини з дитиною і дитячим співтовариством.

У процесі вивчення даного розділу з курсу «Психолого-педагогічні засади раннього дитинства» студенти оволодівають глибокими різнобічними знаннями в сфері педагогіки і психології раннього дитинства; формують модель особистісно-орієнтованої взаємодії з дітьми цієї вікової категорії; здійснюють накопичення знань про технології педагогічного супроводу соціалізації дітей раннього віку та ефективні методи і прийоми, які сприяють розвитку когнітивної, емоційної і поведінкової сфер дитини при ознайомленні з суспільним довкіллям;

вправляються у здатності до творчого застосування знань і умінь в практичній педагогічній діяльності.

Окреслений у статті підхід до підготовки майбутніх фахівців для системи дошкільної освіти забезпечуватиме ефективну соціалізацію особистості в ранньому дитинстві, яка полягає в поступовому опануванні дитиною соціокультурних досягнень суспільства, у формуванні здатності усвідомлювати себе, навколишній світ і взаємодіяти із соціальними об'єктами, у результаті чого змінюється соціальний статус особистості та соціальна роль, створюється власний духовний світ та індивідуальність, що і становить перспективи подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» (№ 1060-ХІІ, 23.05.1991 р.). *Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України*. URL: http://www.mon.gov.ua/laws/ZU_1060.doc.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». К.: Дошкільне виховання, 2001. 33 с.
3. Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту / [упоряд. В. В. Бакуменко, К. Л. Крутій, Н. В. Погрібняк]. 5-те вид., доп. і виправл. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2007. 356 с.
4. Кремень В. Г. Якісна освіта: сучасні вимоги. *Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України*. 2006. № 4(53). С. 5–17.
5. Корінна Г.О. Проблема професійної підготовки педагогів в аспекті статево-рольової соціалізації дошкільників. *Pedagogika Projektu naukowe: zbiór raportów naukowych*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. Str. 48–50.
6. Корінна Г. О. Особливості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до статево-рольової соціалізації дошкільників. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2015. № 37. С. 80–83.
7. Кузь В. Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології. *Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України*. К.: Педагогічна преса, 2011. № 2(71). С. 28–35.
8. Лігум Ю. С. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України*. К.: Педагогічна преса, 2011. № 2(71). С. 22–27.
9. Підлипняк І. Ю. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини* / [ред. кол.:

- Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. Вип. 44. С. 28–34.
10. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: [монографія]. К.: Міленіум, 2008. 400 с.
 11. Рогальська І. П. Компетентнісний підхід як методологічний принцип професійної діяльності педагога. *Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ялта: РВНЗ, 2012. Ч. 1. С. 227–231.
 12. Сайко Н. О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2004. 268 с.